РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
323-327/22
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 2202 датум 26.08.2022.

На основу члана 138. став 1. Устава Републике Србије[1] и члана 27. став 2. Закона о Заштитнику грађана[2], Заштитник грађана упућује Јединицама локалне самоуправе у Републици Србији

МИШЉЕЊЕ

Јединице локалне самоуправе би унапредиле положај и степен остваривања права на образовање деце и младих особа са сметњама у развоју и са инвалидитетом уколико би, у складу са својим могућностима, континуирано расписивале конкурсе за додељивање ученичких и студентских стипендија и у конкурсе увеле блаже критеријуме за доделу ученичких и студентских стипендија деци и младим особама са сметњама у развоју и са инвалидитетом.

Разлози

Заштитник грађана је упознат са резултатима истраживања које је спровело Удружење студената са хендикепом у свим јединицама локалне самоуправе у Републици Србији, у периоду од августа до новембра 2021. године[3] у вези са постојећим конкурсима за ученичке и студентске стипендије, које додељују јединице локалне самоуправе, као и са предлозима инклузивне политике овог удружења, како би се уз помоћ средстава која додељују јединице локалне самоуправе, на основу одређених блажих критеријума, омогућило да што већи број ученика и студената са инвалидитетом стекне жељено образовање и дипломе одговарајуће стручне спреме, као предуслов за запошљавање на отвореном тржишту рада, а тиме и економско осамостаљивање и оснаживање.

Према резултатима истраживања Удружења студената са хендикепом, укупно 47 јединица локалне самоуправе (општина и градова) нема програм подршке стипендирања ни ученика ни студената, а 37 јединица локалне самоуправе има програм стипендирања и за ученике и за студенте. Такође, налази овог истраживања показују да 42 јединице локалне самоуправе стипендирају само ученике и 93 јединице локалне самоуправе стипендирају само студенте. ***Резултати истраживања показују да од 37 јединица локалне самоуправе које додељују стипендије и за студенте и за ученике, свега 6 локалних самоуправа додељују стипендије, или неки вид новчане помоћи, за ученике и студенте са инвалидитетом, у складу са блаже дефинисаним критеријумима. Још 6 јединица локалне самоуправе додељује стипендије или новчану помоћ, у складу са блаже дефинисаним критеријумима, студентима са***

[1] "Сл. гласник РС", број 98/2006
[2] "Сл. гласник РС", бр. 79/05 и 54/07
[3] Резултати истраживања су садржани у публикацији Удружења студената са хендикепом „Стипендије за ученике и студенте са хендикепом у јединицама локалне самоуправе у Србији", Београд, 2021, публикација је доступна на: https://ush.rs/istrazivanja/

инвалидитетом. Две јединице локалне самоуправе расписују посебан конкурс за додељивање стипендија ученицима и студентима са инвалидитетом.
Резултати истраживања, осим наведеног, показују да су блажи критеријуми за доделу ученичких и студентских стипендија деци и младима са инвалидитетом, које приликом расписивања конкурса за доделу стипендија ученицима и студентима примењује 14 јединица локалне самоуправе у Републици Србији, неуједначени, односно да се разликују у јединицама локалне самоуправе које их примењују.

Удружење студената са хендикепом је предложило следеће блаже **критеријуме** *за доделу ученичких и студентских стипендија деци и младима са инвалидитетом*:

- **Критеријуми за стипендирање ученика и ученица са сметњама у развоју и са инвалидитетом** - *редован ученик који је први пут уписао прву, другу, трећу или четврту годину средње школе.*

- **Критеријуми за стипендирање студената и студенткиња са сметњама у развоју и са инвалидитетом** - *редован студент прве или виших година студија високошколских установа са акредитованим студијским програмима, а који је у претходној школској години остварио најмање 36 ЕСПБ поена, без обзира на просечну оцену. Право на стипендију има сваки студент са инвалидитетом који уз наведене услове за исту годину студија у некој од претходних школских година већ није користио ниједну од стипендија које се додељују из буџета Републике Србије на републичком, покрајинском или локалном нивоу. Истовремено, право на стипендију има сваки студент са инвалидитетом који је у току студирања имао прекид континуитета у уписивању године за годином због прекида у студирању, губитка статуса студента на буџету и других разлога.*

*****

Приликом давања Мишљења Заштитник грађана се руководио следећим документима: *Уставом Републике Србије*[4], *Законом о забрани дискриминације*[5],*Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*[6], *Законом о локалној самоуправи*[7], *Законом о основама система образовања и васпитања*[8], *Стратегијом превенције и заштите од дискриминације* [9], ***Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године***[10], *Стратегијом развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године*[11], *Конвенцијом о правима детета*[12], *Општим коментаром број 1: Циљеви образовања*[13] *Комитета за права детета, Општим коментаром број 9: Права деце са инвалидитетом*[14] *Комитета за права детета, Закључним запажањима Комитета за права детета поводом Другог и трећег периодичног извештаја о спровођењу Конвенције о правима детета у Републици Србији,*[15]

[4] Устав Републике Србије („Службени гласник РС" број 98/2006)
[5] Закон о забрани дискриминације („Службени гласник РС" број 22/2009 и 52/21)
[6] „Службени гласник РС" бр. 33/2006 и 13/2016
[7] „Службени гласник РС" бр. 129/2007, 83/2014 - dr. zakon, 101/2016 - dr. zakon, 47/2018 і 111/2021 - dr. zakon
[8] „Службени гласник РС" бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 6/2020 и 129/2021
[9] Доступно на: https://www.srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi-.php
[10] Доступно на: https://www.srbija.gov.rs/dokument/45678/strategije-programi-planovi-.php
[11] Доступно на: https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/02/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
[12] „Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", број 15/90 и „Службени лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97.
[13] CRC/GC/2001/1, 17. 4. 2001, доступно на https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fGC%2f2001%2f1&Lang=en
[14] CRC/C/GC/9, 27. 2. 2007, доступно на https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f9&Lang=en
[15] CRC/C/SRB/CO/2-3, 3.3. 2017. Доступно на http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/zakljucna_zapazanja_komiteta_za_prava_deteta_srb.doc

Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом[16]*, Закључним запажањима Комитета за права особа са инвалидитетом о Иницијалном извештају о спровођењу Конвенције о правима особа са инвалидитетом у Републици Србији*[17]*.*

******

Према подацима из Пописа становништва из 2011. године, особе са инвалидитетом чине, око 8% становништва у Републици Србији и једна су од најугроженијих група становништва што се тиче стопе сиромаштва, као и ризика од сиромаштва. Као најважнији фактори ризика од сиромаштва у Републици Србији[18] **препознати су, између осталог, управо образовање и радни статус.**

Према подацима из Пописа становништва,[19] **од укупног броја особа са инвалидитетом у Републици Србији, 12,2% није похађало основно образовање, што значи да свака осма особа са инвалидитетом у Републици Србији старости 15 година и више година никада није ишла у основну школу (мушкарци са инвалидитетом без стручне спреме чине 18,6%, а жене 81,4% од укупног броја особа са инвалидитетом које никада нису похађале основну школу), док међу општом популацијом овај проценат износи 2,7%.**
Ипак, најмлађој старосној категорији од 15 до 18 година припада 1,6% особа са инвалидитетом које никада нису похађале основну школу, а највећи број (65%) припада категорији особа старих 75 и више година. Образовна структура особа са инвалидитетом је неповољна, 32,8% од укупне популације су особе са инвалидитетом које нису завршиле основно образовање, иако су га у одређеном трајању похађале, док је 3,4% особа са инвалидитетом завршило више образовање, а 3,2% особа са инвалидитетом је факултетски образовано.
Највећи број особа са инвалидитетом је и даље изван тржишта рада. Према подацима из Пописа становништва,[20] **12,4% особа са инвалидитетом било је економски активно, а само 9% било је запослено. Нижи образовни ниво особа са инвалидитетом представља један од важних фактора њихове високе стопе незапослености.**

Положај особа са инвалидитетом је нарочито условљен системом образовања и васпитања који треба да обезбеди за сву децу и младе једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу сметњи у развоју и инвалидитета.

Подсећамо да је стога Заштитник грађана у *Посебном извештају „Стање права детета у Републици Србији"*[21] **из 2018. године, између осталих, надлежних органима упутио следећу препоруку:**
Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарство здравља и органи јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе треба да обезбеде адекватне финансијске, људске и друге ресурсе на начин који обезбеђује да свако дете коме је утврђена потреба за додатном подршком у образовању такву услугу и оствари.

Резултати истраживања Удружења студената са хендикепом, спроведеног 2021. године, показују да веома мали број јединица локалне самоуправе у Републици Србији континуирано расписују конкурсе за додељивање ученичких и студентских стипендија и у те

[16]Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом „Службени гласник РС – Међународни уговори" бр. 42/2009
[17] Доступно на: https://www.minljmpdd.gov.rs/medjunarodni-ugovori-crdp.php
[18] Бошко Мијатовић, *Сиромаштво у Србији у 2014. години*, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Београд, 2015
[19] Милан М. Марковић, Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији – Особе са инвалидитетом у Србији, Републички завод за статистику, Београд, 2014.
[20] Милан М. Марковић, оп.цит.
[21] Доступно на: https://www.ombudsman.rs/index.php/izvestaji/posebnii-izvestaji/5949-p-s-b-n-izv-sh-z-sh-i-ni-gr-d-n-s-nju-pr-v-d

конкурсе инкорпорира блаже критеријуме за доделу ученичких и студентских стипендија деци и младим особама са сметњама у развоју и са инвалидитетом.

Заштитник грађана сматра да је потребно укључивање блаже дефинисаних критеријума за стипендирање ученика и студената са сметњама у развоју и са инвалидитетом у све конкурсе локалних самоуправа за доделу ученичких и студентских стипендија, како би се омогућило инклузивно образовање и васпитање што већем броју деце и младих особа са сметњама у развоју и са инвалидитетом, односно остваривање права на образовање и стицање дипломе одговарајуће стручне спреме, као предуслов за запошљавање на отвореном тржишту рада, а тиме и економско осамостаљивање и оснаживање ових особа. На овај начин се младим особама са инвалидитетом пружа подршка да остваре своје пуне капацитете, да постану економски независне, да се у потпуности интегришу у наше друштво и достојанствено узму учешће у њему, а избегава сиромаштво и социјална искљученост ових особа.

Министарство просвете науке и технолошког развоја подржава иницијативу Удружења студената са хендикепом којом се сугерише свим јединицама локалне самоуправе да приликом додељивања стипендија ученицима и студентима уведу блаже критеријуме за конкурисање ученика и студената са сметњама у развоју и инвалидитетом. Такође, ово Министарство подржава иницијативу да се јединице локалне самоуправе упознају са потребама ученика и студената са сметњама у развоју и инвалидитетом у циљу потенцијалног изналажења додатних могућности подржавања ученика и студената са сметњама у развоју и инвалидитетом у процесу образовања и васпитања[22].

Министарство просвете науке и технолошког развоја је пружило подршку Удружењу студената са хендикепом и приликом формулисања самих предлога блажих критеријума за конкурисање ученика и студената са сметњама у развоју и инвалидитетом, које би јединице локалне самоуправе требало да уведу у конкурсе за доделу стипендија ученицима и студентима са сметњама у развоју и са инвалидитетом[23].

Конвенцијом о правима детета[24] је *утврђена обавеза држава уговорница да свима омогуће стицање високог образовања на основу способности, користећи прикладна средства* и да предузимају мере за подстицање редовног похађања школе и смањење исписивања из школе.

Комитет за права детета је у *Општем коментару број 1: Циљеви образовања* истакао неопходност заштите детета од сваког облика дискриминације, а посебно указује на проблем дискриминације деце са инвалидитетом и деце која живе са ХИВ-ом и нагласио да *ограниченост људских ресурса и финансијских средстава којима држава располаже не може бити оправдање за непредузимање потребних мера којима се обезбеђује остваривање циљева образовања утврђених Конвенцијом о правима детета.*

Обавеза је државних органа, органа јединица територијалне аутономије и органа јединица локалне самоуправе да предузму све потребне мере да створе повољан амбијент за активности усмерене на промоцију, заштиту и остваривање људских права, укључујући права која су релевантна за особе са сметњама у развоју и са инвалидитетом. Ове активности је потребно спроводити уз развијање сарадње са организацијама и удружењима која се баве правима и унапређивањем положаја особа са сметњама у развоју и са инвалидитетом.

ЗАМЕНИК ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА

Слободан Томић

Доставити:
-Свим јединицама локалне самоуправе у Републици Србији
-У списе предмета

[22] Акт Министарства просвете науке и технолошког развоја упућен Удружењу студената са хендикепом број: 670-01-00069/2022-20 од 25. марта 2022. године

[23] Записник са округлог стола у организацији Удружења студената са хендикепом од 4. априла 2022. године

[24] „Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", број 15/90 и „Службени лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97.